

ULOGA RELIGIJE U IZGRAĐIVANJU SVJETSKE ZAJEDNICE

Zdravko Šorđan

Teološki institut, Beograd, Srbija

S a ž e t a k

Glavna obilježja građanskog društva obuhvaćaju principe jednake za sve građane: vladavinu zakona, demokratsku vlast i novo partnerstvo među svim narodima i ljudima. U ekonomskoj, religijskoj, kulturnoj i političkoj sferi građansko društvo karakterizira stalni i djelotvorno održivi razvoj, koji ne proizvodi samo ekonomski rast, nego i sva stečena dobra ravnomjerno raspoređuje. To je društvo koje regenerira okruženje više nego ga razara, koje jača ljude više nego što ih marginalizira zato što je civilno, civilizirano i trpeljivo. Sloboda religije je u interesu države, jer se religiji time obećava mogućnost da u društvu djeluje bez ovisnosti od političkih oruđa ili primoravanja da služi političkim ciljevima. Svjetske religije trebaju shvatiti kako je negiranje vjerske slobode bilo kojoj grupi ili pojedincu prijetnja vjerskoj slobodi svih ljudi i da uskraćivanje vjerskih prava bilo kojem vjerniku znači ugroziti prava svih vjernika. Mora se naglasiti da je sloboda religije ljudsko pravo, prednost prirode, prirodno pravo. Ništa, gotovo, nije u tolikoj mjeri stvar slobodne volje, kao religija. Sloboda je samo u religiji zasadila svoje boravište.

Trpeljivost nije bila osnovno obilježje religije. Naprotiv. Tokom najvećeg dijela ljudske povijesti religija je bila osnova istovjetnosti plemena, naroda, zajednice. Ta vjerska istovjetnost bila je temelj odvajanja svake od njih od svijeta u cjelini i uzrok sukoba među grupama kao, na primjer, između kršćana i Rimljana, muslimana i Židova, Sikha i hindusa, protestanata i katolika. Religija je poticala razdor, a ne jedinstvo, a bit razdora bilo je shvaćanje istine u svakoj religiji, bilo da se temeljila na proročkom otkrivenju, mističnim iskustvima ili razumskom shvaćanju postojanja. Budući da svaka religija ima svoj korijen u određenom iskustvu ili osjećaju svetog, u određenim krajnjim interesima, povijesno određenje religije nije djelovalo u prilog trpeljivosti. Svaka religija je polagala pravo, ili bar posezala za obilježjem jedinstva i vlastite nadmoćnosti čak i ako je po svojoj prirodi zaključna i jedinstvena. Nema sumnje, da je u predajama nekih religija bilo povijesnih upadica i učenja u trpeljivosti, ali to su bili izuzeci a ne pravilo u pojavi religije. Netrpeljivost, a ne trpeljivost, prilagodljivost (konformizam), a ne nekonformizam, pristajanje, a ne neslaganje, bili su prevladavajući motivi u povijesti religije. U ime religije vođeno je više ratova, organizirano više progona i izgubljeno više života, nego, možda, u ime bilo koga drugog razloga. Veoma često je vjerska netrpeljivost bila temelj rasnih predrasuda i obrazloženje za političku i socijalnu obespravljenost onih koji nisu pristajali i mirili se sa službenom

religijom. Bitno u religiji je apsolutnost poimanja istine i svijeta. Sve svjetske religije polažu opširno pravo na savršenstvo. Svaka od njih tvrdi da je jedina prava i važeća vjera, i svaka od njih zahtijeva da bude prihvaćena kao takva. Savršenstvo istine koju je kroz stoljeća svaka religija pripisivala sebi, davala je religiozno odobrenje netrpeljivosti i obespravljenosti. Krajnji interesi vjerskih tradicija široko su sprečavali trpeljivost suprotnih gledišta vjere i vjerskog života. Sve religije su rođene savršene zato što se rukovode jednom nepromišljenom prisilom i izražavaju stvarnost koja zahtijeva priznavanje i vjeru, ne samo zbog njenog postojanja, nego više od toga, zbog njene pravovaljanosti. To se nije odnosilo samo na bliskoistočne vjere po proročkom otkrivenju (judaizam, kršćanstvo i islam), koje su po samoj svojoj prirodi i karakteru isključive, već i na velike azijske religije misticiзма i racionalizma (hinduizam, budizam, konfučijanizam i taoizam), koje su uključive u svom poimanju istine. Štoviše, čak i među ovim drugima mogu se naći, tvrdnje o savršenosti. Gautama Budha je rekao: »Stekavši sam po sebi prosvjetljenje, koga bih nazvao svojim učiteljem? Ja nemam učitelja; ne može se naći neko sličan meni. U svijetu sa svojim deva (bogovima) nema boga koji bi mi bio ravan.« Jedan budistički tekst tvrdi: »Nema drugog načina za stjecanje spasenja osim kroz njegovu (Budhinu) nauku.« Iako postoji mnogo različitih uzroka ili motiva za vjersku netrpeljivost, oni se, opširno uzeto, mogu sažeti, u ovom: religija koju promatraju kao lažnu (ili opasnu

za prevladavajuću vjersku zajednicu); religija koju smatraju suprotnom običajima i moralnim vrijednostima određenog društva; religija, žigosana kao rušilačka zato što je njena nauka prijetnja sistemu političke vlasti ili propagiranom političkom ponašanju; religija za koju vjeruju da je saveznik kulture u kojoj se objavljuje; ili religija koja se poistovjećuje s nekom stranom silom. Savršenstvo svake vjerske predaje poslužilo je u pružanju vjerskog temelja za netrpeljivost prema drugim. Proučavajući vjerske progone otkrivamo tri osnovna preduvjeta za njihovu pojavu:

1. prgonitelj mora vjerovati da je u pravu
2. da je sporno pitanje važno
3. da će prisila biti djelotvorna

Vjersku netrpeljivost obilježavalo je „savršenstvo vjere“ prgonitelja, upornost prgonitelja u pogledu neophodnosti obrane svoje vjere, strah od posljedica trpeljivosti prema moralnim i vjerskim zabudama, gnušanje pred neortodoksnim stajalištima i običajima i snažno neprijateljstvo prema otpadnicima i nekonformistima. Vjerski identitet nekog naroda također je pridonio političkoj netrpeljivosti, jer je biti otpadnik u religiji značilo biti neprijatelj države. Netrpeljivost drevnog Izraela prema stranim vjerskim kultovima izvirala je iz njihove prijetnje vjerskoj istovjetnosti i jedinstvu Izraela, isto kao što je u drevnoj Grčkoj priznavanje ateizma značilo izražavanje neloyalnosti državnim bogovima, pa su se zbog ateizma vodili sudski sporovi i poduzimale zakonske sankcije protiv takvih osoba kao neprijatelja države. Doklegod je religija bila osnova istovjetnosti države, ona je bila i izraz patriotizma i narodne odanosti. Svako kritiziranje državne religije, prema tome, nije se moglo trpjeti, budući da je takvo kritiziranje predstavljalo prijetnju samom temelju države. Dok je nevjerovanje predstavljalo negiranje vjerske istovjetnosti države, strana vjera je ugrožavala jedinstvo države ili carstva. Ta briga za jedinstvo religiozne zajednice bila je priznata u cijelom starom svijetu i u najvećem dijelu njene povijesti. Zbog potrebe čuvanja jedinstva naroda ili carstva, u njima su se vjerska neslaganja ili izražavanja neslaganja dočekivali netrpeljivošću pa čak i progona. Različitost se dočekivala gnušanjem, pošto je predstavljala prijetnju jedinstvu i slozi države. U povijesti religija, netrpeljivost i progoni nisu bili ograničeni ni na bilo koje doba, ni na bilo koju religiju. Evo nekih od brojnih primjera: progoni privrženika Amona od Ehnatona (Ahmenhotep IV) i državne Crkve u Egiptu, progoni Kanaanaca od Izraelaca; Isusa i ranih kršćana od Rimljana; budista

od šintoista, Sufija od ortodoksnih muslimana, hereatika i Židova od kršćana; muslimana od kršćana i obratno; protestanata od katolika i obratno; anabaptista od luterana, sektaša od istočnopравoslavniх i, nema sumnje, od državnih Crkava uopće — »vještica« i kvekeri od puritanaca i ranih masačusetovaca, i vjerskih otpadnika od državne Crkve. Izvodi se zaključak da među religijama u svijetu, trpeljivost nije imala lagan put. Povijest kršćanstva puna je primjera odricanja trpeljivosti prema otpadnicima, koji su se osmjelili da izazovu crkvenu vlast ili su prihvatili učenja koja su u sukobu sa Crkvom. Prije ovoga modernog doba, ni katolicizam, ni istočno pravoslavlje, ni protestantizam nisu prihvaćali pravu trpeljivost. Svaka tradicija zastupala je prisiljavanje, čak i fizičko nasilje, ako je potrebno, da sačuva premoć nad područjima u kojima je postala državna Crkva. Trpeljivost u kršćanstvu, među drugim religijama svijeta, nije lako prošla. U svojoj enciklici/1832/ MIRAI VOS, papa Grgur XVI, žigosao je slobodu savjesti kao »ludost« (deliramentum). Trpeljivost drugih religija uglavnom se osuđivala zato što se smatralo da svoj korijen ima u vjerskoj ravnodušnosti. Ideja trpeljivosti polako se probijala. Postoje, razumije se, kako je na to upućivano prije, primjeri trpeljivosti u povijesti religija, koje ne bi trebalo ignorirati. Vjerska trpeljivost bila je iskazana prema Židovima u njihovom babilonskom zarobljeništvu pri povratku u Jeruzalem pod Kirom Velikom. Trpeljivost budizma, prve od velikih svjetskih religija koja je postala međunarodna, u njenom postupku s drugim vjerama. U Kini i Japanu, gdje je zemljopisno širenje budizma dovelo do toga da je postao potpuno prirodan u tim kulturama. Budizam je, sve u svemu, podupirao skladnu koegzistenciju s narodnim vjerama obiju zemalja, uz veoma malo sukoba i neslaganja sa svoje strane. »Budizam je bio i jest, u cjelini, izrazito snošljiva religija; to se obrazlaže činjenicom da, gdje god se širila, ona nikada nije pokušavala uništiti... prvobitnu religiju, već je, naprotiv, živjela s njom...« Učenja o trpeljivosti prema privrženicima drugih vjera također se, prirodno, mogu naći u judaizmu, kršćanstvu i islamu. Poštivanje drugih religioznih stanovišta mogu se naći u talmudskim spisima u judaizmu, kao što se vidi iz ovih riječi: »Poznavaoci spisa... sjede u grupama; neki brane, a drugi odobravaju; neki nešto oglašavaju nečistim, a drugi to isto oglašavaju čistim; neki za nešto izjavljuju da nije dobro, a drugi ga objavljuju kao dobro. Da im ne bi netko rekao da će se opustiti i neće proučavati, Pismo kaže: 'Oni su dati od jednog pastira: jedan Bog ih je stvorio, jedan vođa ih je dao, izgovorio ih je Gospodar svega!' Zato i ti,

neka ti uho bude kao skakavac, i primaj riječi onih koji oglašavaju da nije dobro i riječi onih koji oglašavaju da je dobro.« Stoljećima je judaizam velikim dijelom osuđivao pobude misionara, prikazujući ih kao protuslovne vjerskoj trpeljivosti. U islamu Kur'an zabranjuje nasilno preobraćanje riječima: »U religiji nema prisile.« Kasnije je ta zabrana objašnjena ovako: »Ali, da je Gospod tako htio, svi oni koji su na Zemlji vjerovali bi jedinstveno; što se njih tiče, hoćeš li prisiljavati ljude da budu vjernici? Nijedan čovjek ne može vjerovati ako za to nema dopuštenje od Boga.« Učenje o trpeljivosti drugih vjera i u kršćanstvu ima dugu povijest. Isus je propovijedao protiv netrpeljivosti i vjerske zaslijepljenosti. Tertulijan je u trećem stoljeću pisao da je sloboda religije »ljudsko pravo, prednost prirode ... da se svatko treba moliti kako sam želi.« Gotovo jedno stoljeće kasnije, Laktancije je istakao kako »ništa nije u tolikoj mjeri stvar slobodne volje, kao religija... Sloboda je samo u religiji zasadila svoje boravište. Jer, više od svega drugog, ona je pitanje slobodne volje. Nažalost, pozivi za vjersku trpeljivost, a da i ne spominjemo vjersku slobodu, dolazili su, uz rijetke izuzetke, od progonjenih manjina i onih koji su bili lišeni religioznog prava glasa, a ne od vjerskih zajednica sa socijalnim položajem i političkom moći. Iako su je dugo vremena branili pojedinci, kao Marsilijus od Padove u Italiji i različite vjerske manjine, vjerska sloboda nije bila opširno shvaćena do ovoga suvremenog doba, a ni danas se nikako ne može reći da je uživaju ljudi cijeloga svijeta. Na stranu činjenica što je shvaćena u velikom dijelu današnjeg svijeta, vjerska sloboda je još uvijek svjež fenomen u međunarodnom zakonu. U vrijeme Drugog svjetskog rata jedno svjetsko istraživanje je pokazalo: nijedan pisac ne govori o postojanju jedne opće prihvaćene tvrdnje međunarodnog zakona, da je svaka država pod zakonskom obavezom da pruži vjersku slobodu u okviru svoga zakonodavstva. Povijesno gledano, načelo vjerske slobode ima svoj korijen u ideji o »slobodi savjesti«. To je izraz suvremenog porijekla, koji se počeo upotrebljavati poslije šesnaestog stoljeća, a najupadljivije se pojavljivao tokom sedamnaestog, osamnaestog i devetnaestog stoljeća. Postepeno došlo je do toga da je za vjersku slobodu objavljeno kako je ona istovremeno i prirodno i božansko pravo. Izvan toga, smatralo se da vjerska sloboda zahtijeva i slobodu savjesti. Džon (John) Milton je to ovako izrazio: »Iznad svih drugih sloboda, daj mi slobodu da znam, da mislim, da vjerujem i da se slobodno izražavam, prema svojoj savjesti. «Glavni koraci napretka k vjerskoj

slobodi u suvremenom svijetu ipak nisu potekli od vjeroispovijedi i vjera, koncila ili sinoda, već od ustava, zakonodavnih tijela i sudova. Nastajanje novih država-naroda i novoga narodnog duha oslabilo je političku moć državnih religija do stepena na kome se one nisu mogle oporaviti. Iako u veoma nestalnim stepenima, vjerska sloboda neumoljivo se vezala uz suvremeni demokratski republikanski sistem ili državu. Među svjetskim religijama i državama-narodima po cijelom svijetu u dvadesetom stoljeću postepeno se razvio opširan sporazum u znak podrške vjerskoj slobodi u načelu, bar u nekom obliku. Zakonsko uvažavanje vjerske slobode stvarno su poduprli, u načelu i praksi, međunarodni odnosi, koji su doveli do priznanja međunarodnih ugovora. Mnogo je primjera uloge međunarodnih sporazuma u unapređivanju vjerske slobode. Berlinski ugovor iz 1878. godine, na završetku rusko-turskog rata, koji je imao odredbe o jednakim pravima za vjerske manjine, dobio je pridjev »najvažnijeg pojedinačnog izraza međunarodnog sporazuma o vjerskoj slobodi« u vremenu prije Prvog svjetskog rata. Slična jamstva vjerske slobode bila su ostvarena u općem ugovoru koji se odnosio na afričke posjede (potpisan u Berlinu 1885. godine) i u Manjinskim sporazumima iz 1919-23. godine, nakon Prvog svjetskog rata. Ono što je novijeg datuma, trideset i pet država nacija potpisalo je 1975. godine završni ugovor Konferencije o evropskoj sigurnosti i suradnji u Helsinkiju, u kome su vjerska prava postala sastavni dio glavnog međunarodnog sporazuma između naroda Europe, Kanade i SAD. Načelo broj 7 toga dokumenta privlači posebnu pažnju »Poštivanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, uključujući slobodu misli, savjesti, vjeroispovijedi i uvjerenja.« U međuvremenu je sve više država po cijelome svijetu dobrovoljno prihvaćalo ustavna i ugovorna opredjeljenja, radi osiguravanja vjerske slobode za svoje državljane, ali i za strance koji borave u njihovoj zemlji. Sa sve opširnijom zemljopisnom rasprostranjenošću pristalica glavnih svjetskih religija, same religije bacile su rukavicu državnim uređenjima koja odriču vjerska prava njihovim vjernicima i vjerskim zajednicama. Usprkos nezaobilaznih dokaza koji upućuju na činjenicu da su osnovna jamstva vjerske slobode u velikom dijelu današnjeg svijeta daleko od ostvarivanja, načelo vjerske slobode sve više postaje jedno od onih osnovnih opredjeljenja koja se gotovo svuda prihvaćaju. Načelo vjerske slobode uspjelo je da se učvrsti, bar u nekom promijenjenom obliku, kod doslovno svih vlada država, kao sastavni dio narodnog zakona. Otvoreno negiranje vjerske slobode praktično svuda se smatra

moralno i zakonski neprihvatljivim. Iako krajnje ograničeno, nekakvo jamstvo vjerske slobode sada je prisutno u gotovo svim narodnim ustavima po cijelome svijetu. Ubrzo nakon organiziranja Organizacije Ujedinjenih naroda, godine 1945, složni napori neizbježno su bili okrenuti k izraženoj misli načela vjerske slobode kao osnovnog prava, koje su trebale priznati sve zemlje – članice, u znak uvažavanja životnog karaktera odnosa vjerske slobode prema odnosima među državama. Jedno od osnovnih načela uvrštenih u Povelju Ujedinjenih naroda jest načelo »dostojanstva i jednakosti usađenih u sva ljudska bića«. Prema tome, sve zemlje - članice »obavezale su se da preuzmu odgovarajuće korake u suradnji s Organizacijom da unaprijede i potaknu poštivanje prava čovjeka i osnovnih sloboda za sve bez obzira na rasu, spol, jezik ili vjeru.« U općoj Deklaraciji o ljudskim pravima, koju je prihvatila Generalna skupština tri godine nakon osnivanja te međunarodne organizacije, posebna pažnja bila je usredotočena čovjekovom pravu na religiju, a to je pravo bilo svrstano uz razna druga prava. Član 2. neposredno kazuje da svatko može uživati sva prava i slobode proglašene u Deklaraciji, bez obzira na religiju. Član 18. izričito se bavi pravom na slobodu religije. On najkraćim riječima izražava da »svatko ima pravo na slobodu misli, savjesti i vjere; ovo pravo uključuje slobodu promjene vjere ili uvjerenja i slobodu da čovjek, bilo sam ili u zajednici a drugima, javno ili privatno, očituje svoju vjeru ili uvjerenje putem nastave, vršenja kulta i obavljanja obreda. Ta Deklaracija je jedan autoritativni dokument Ujedinjenih naroda pa je tako, nakon što je prihvaćena od država – članica, postala i sastavni dio međunarodnog zakona. Ona je, u različitim oblicima, postala sastavni dio narodnih ustava mnogih naroda. Problem vjerske trpeljivosti nedvosmisleno je »jedan od moćnih i najhitnijih izazova sa kojima se svijet danas suočava«. Pothvat koji je poduzela Generalna skupština Ujedinjenih naroda 25. studenog 1981. godine, prihvaćanjem »Deklaracije o uklanjanju svih oblika netrpeljivosti i obespravljenosti na osnovi religije ili vjerovanja«, iako je već odavno trebao biti u toku, bio je značajan korak obitelji svjetskih nacija. Prihvaćena najprije od strane Komisije za ljudska prava, u ožujku 1981. godine, ova akcija Skupštine Ujedinjenih naroda trajala je dvadeset godina pregovaranja. Iako u samoj Deklaraciji postoje ozbiljna ograničenja koja se odnose na izostavljanje određenih osnovnih vjerskih prava, Deklaracija zaslužuje snažnu podršku svih vjeroispovijedi. U stvari, religije svijeta trebale bi predvoditi u

pozivanju na stvaranje sporazuma kojim bi se proširila Deklaracija, kako bi uključila neke od odredaba koje su sada izostavljene: jednaka zaštita svih religija ili pravo sudske istrage pri odricanju vjerskih prava; sloboda svjedočenja o vlastitoj vjeri u javnom životu; sloboda širenja nauke svoje vjere; sloboda vjerskog udruživanja na lokalnoj i narodnoj osnovi, i sloboda očuvanja, bez neopravdanih ograničenja odnosa sa svojom vjerskom zajednicom na međunarodnom stupnju. Ovo je stoljeće vjerske borbe, kada nove i stare vjeroispovijedi više ne mogu ostati izolirane jedne od drugih ili ne poznavati međusobnu prisutnost u današnjem svijetu. Tu vjersku borbu naglašava svijet na koji se sve više gleda kao »selo na globusu«, u kojem se udaljenosti preko pola zemaljske kugle (globusa) mogu mjeriti nekoliko sati putovanja mlađnjakom. Istovremeno, zahvaljujući useljavanju i misionarskom prodoru u mnoge krajeve svijeta, zemljopisni raspored glavnih svjetskih religija, kao i mnogih novih religija, dostigao je globusne omjere. Međunarodna putovanja, međunarodna kulturna razmjena i međunarodni odnosi u trgovini i raznim pregovorima oko ugovora, značajno su doprinijeli međuvjerskim susretima, a time još više istakli potrebu da se narodi opredijele za vjersku slobodu. Izrazimo li to na drugi način, priznavanje vjerske slobode postalo je međunarodna potreba. Međunarodni opseg suvremenog života nalaže svim vjeroispovijedima da prihvate vjersku slogu među svim ljudima po cijelome svijetu. Svjetski savjet Crkava potvrdio je na svom prvom skupu u Amsterdamu slijedec: »Ključni elemenat dobrog međunarodnog poretka je sloboda religije... Zato kršćani pitanje vjerske slobode promatraju kao međunarodni problem. Njima je stalo da se vjerska sloboda osigura svuda. Zauzimajući se za tu slobodu, oni ne traže nikakve povlastice za kršćane, kakve se odriču drugima. Drugi vatikanski koncil je objavio: »Imajući na umu sve bujnije međunarodne odnose, među ljudima različitih kultura i religija, kao i u cilju utvrđivanja i jačanja mirnih odnosa i sloge u ljudskoj obitelji, neophodno je vjerskoj slobodi u cijelome svijetu osigurati djelotvorna zakonska jamstva, uz poštivanje nepovredive dužnosti i prava čovjeka da slobodno vodi vjerski život u društvu.« Religije svijeta trebaju shvatiti kako je negiranje vjerske slobode bilo kojoj grupi, prijetnja vjerskoj slobodi svih ljudi i da uskraćivanje vjerskih prava bilo kom vjerniku znači ugroziti prava svih vjernika. Obrana vjerske slobode je obrana vjerskog opsega ljudskog iskustva i nepovredivosti slobode savjesti u stvarima vjerovanja i opredjeljenja. Što se tiče religija svijeta, negiranje vjerske slobode mora biti smatrano nespo-

živim s autentičnim vjerskim iskustvom. Prisila u religiji protivna je istinskom vjerskom opredjeljenju i vjeri. Džon Lok (John Locke) je pisao kako vjersko progonstvo služi da »ljudi postanu veći licemjeri nego što su bili, zahvaljujući novom činu licemjerstva« i da »pokvari ponašanje ostatka Crkve«. Sloboda religije, s druge strane omogućuje »iskrenu religiju«. Ona je od ključnog značenja za istinsku religiju ili iskreno vjersko uvjerenje. Sloboda religije je u interesu države, jer se religiji time obećava mogućnost da u društvu djeluje bez zavisnosti od političkih oruđa ili primoravanja da služi političkim ciljevima. Religije svijeta, kao nikada do sada, trebaju predvoditi u odricanju od netrpeljivosti i vjerske obespravljenosti, i u načelu i u životu. Današnji poziv na istinsku trpeljivost moraju oglasiti same religije. Potrebno je shvatiti kako trpeljivost nije u sukobu s istinama koje potvrđuju religije svijeta, jer trpeljivost ne znači izostajanje osobnog vjerovanja ili opredjeljenja, već, naprotiv, istinski obzir prema drugim vjerama i njihovim pripadnicima. Trpeljivost ne zahtijeva da se religije svijeta međusobno ozbiljno prihvate i poštuju nepovredivost tuđih vjerskih predaja. Religije svijeta trebaju se, svakako, izdignuti iznad puke trpeljivosti, ili čak i dobre volje, do istinskog međuvjerskog razgovora i otvorene podrške vjerskoj slobodi; dok je trpeljivost preduvjet istinskog međuvjerskog dijaloga i otvorene podrške vjerskoj slobodi. Važno mjesto u započinjanju svake vjerske predaje je razvoj vjerskog temelja za trpeljivost i vjersku slobodu, u kojemu se priznaje pluralizam vjera i osigurava sloboda religije. Usporedo s unapređenjem vjerske slobode, religije svijeta trebaju predvoditi u unapređivanju svjetskog mira. Trka u naoružanju nastavila se širiti do zastrašujućih omjera, usprkos neoborivih deklaracija o miru od svih naroda svijeta. Jer, bez obzira kakve razloge vlade zemalja navode za svoje uključivanje u trku masovnog naoružavanja, porast naoružanja predstavlja rastuću prijetnju svjetskom miru i svjetskoj privredi, zahvaljujući udaljivanju sve ograničenijih rezervi od ublaživanja ljudskih potreba (kao što su hrana, obrazovanje, medicinska njega, stanovanje). Prema tome, trka u atomskom naoružanju mora postati predmet naročite važnosti za sve vjerske zajednice i njihove prvenstvene brige. Postoje dokazi da je neposredna opasnost od nuklearnog rata već dovela mnoge vjerske zajednice do nove svijesti o hitnosti i neophodnosti mira, do neodgodive potrebe za propovijedanjem mira. Jasno je da je nuklearno doba svim religijama svijeta pružilo novi opseg rata i mira, i novi izazov da rade u pri-

log mira izražavajući svoju zabrinutost vladama zemalja. Religije svijeta ne smiju šutjeti o tome pitanju, već trebaju združiti ruke kao učesnici u procesu zaštite svijeta i njegovih stanovnika od mogućnosti nuklearnog uništenja. Čovječanstvo postaje sve stvarnije ujedinjeno; među različitim narodima niti postaju jače. Uloga religije u izgrađivanju svjetske zajednice postala je ključno pitanje za budućnost čovječanstva. U svijetu koji je postao malen zahvaljujući napretku u vezama i putovanju, neizbježna je međuzavisnost naroda i društava. Ali tek treba riješiti da li će se moći ustanoviti temelj za svjetsku zajednicu. Ovo je jasno: uloga religije ima središnje mjesto u unapređivanju vjerske slobode i svjetskog mira, kao i u razvijanju svjetske zajednice, ako se želi da civilizacija preživi. Sve dok ljudi ne budu mogli naučiti da razumijevaju jedni druge i budu jedni drugima privrženi preko vjerskih granica, dok ne budu mogli izgraditi svijet u kome će narod duboko različitih vjeroispovijedi moći živjeti i raditi zajedno, izgledi za našu planetu ohrabrujući. U ovo doba sve većih vjerskih sukoba, vjerska sloboda i svjetski mir nisu samo moralni zahtjevi nego i praktične neophodnosti za stvaranje svjetske zajednice i opstanak čovječanstva.

Zaključak

Međunarodni opseg suvremenog života nalaže svjetskim religijama da prihvate vjersku slogu među svim ljudima po cijelom svijetu. Ključni element dobrog međunarodnog poretka je sloboda religije. Svjetske religije moraju shvatiti kako je negiranje vjerske slobode bilo kojoj grupi ili pojedincu – prijetnja vjerskoj slobodi svih ljudi i da uskraćivanje vjerskih prava bilo kom vjerniku znači ugroziti prava svih vjernika. Postoje, međutim, politike koje ne počivaju na navedenim vrednotama i kojima je prioritet ili jedina svrha osvajanje moći, očuvanje moći i privilegija vladajućih nomenklatura-oligarhija kao i politike zasnovane na različitim devijantnim ili ekstremističkim konceptima, suprotnim vrednotama i principima tolerancije. Kultivizacija ide za tim da suzbije ili izmjeni takve politike koje ne počivaju samo na pojedincima-nosiocima nego i na onima koji su takve pojedince-nosioce doveli na vlast ili na položaj koji im omogućava promoviranje netolerancije, nereda i primitivizma. Sloboda religije je u interesu države, jer se religiji time obećava mogućnost da u društvu djeluje bez ovisnosti od političkih oruđa ili primoravanja da služi političkim ciljevima. Sužavanje prava postoji tamo gdje se nekome bez njegovog pristanka ili protivno ovome oduzima jedan dio njegove svoji-

ne ili njegove osobne slobode. Svjetske religije, kao nikada do sada, trebaju predvoditi u odricanju od netrpeljivosti i vjerske obespravljenosti i u načelu i u životu. Učenje o trpeljivosti drugih vjera ima dugu povjest, jer je sloboda religije ljudsko pravo, prednost prirode, dakle ona je čovekovo prirodno pravo, jače i starije od svakog pisanog zakona i ništa nije u tolikoj mjeri stvar slobodne volje, kao religija. Netrpeljivi i ratoborni imati će sve manji prostor za djelovanjem.

Literatura:

1. Božović, R., Dominacija i otpor, Čigoja, Beograd, 2002.
2. Boas, F., Um primitivnog čoveka, Prosveta, Beograd, 1982.
3. Gams, A., Svojina, Naučna Knjiga, Beograd, 1991.
4. Eco, U., Kultura, informacija, komunikacija, Nolit, Beograd, 1973.
5. Ilić, S., Prigovor savesti, Jugoslovenski komitet pravnik za ljudska prava, Beograd, 2001.
6. Ilić, V., Šorđan, Z., Smanjivanje verske diskriminacije u Srbiji, Preporod, Beograd, 2007.
7. Kloskowska, A., Sociologija kulture, Čigoja, Beograd, 2001.
8. Kin, Dž., Mediji i demokratija, Filip Višnjić, Beograd, 1995.
9. Kur'an, FF d.o.o. Bihać, 2006.
10. Litoar, Ž., Raskol, Dobra vest, Novi Sad, 1991.
11. Milton, Dž., Areopagitika, Filip Višnjić, Beograd, 1990.
12. Popović, N., Šorđan, Z., Tolerancija kao potreba, Centar za toleranciju i međureligijske odnose, Beograd, 2010.
13. Ruso, Ž.Ž., Društveni ugovor, Filip Višnjić, Beograd, 1993.
14. Skledar, N., Um i religija, "Veselin Msleša", Sarajevo, 1986.
15. Skledar, N., Dijalog Kršćana i marksista, "Srboštampa", Beograd, 1984.
16. Stojković, B., Identitet i komunikacija, Čigoja, Beograd, 2002.
17. Talmud, Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1990.
18. United nations high commissioner for human rights, Beograd, 1999.

THE ROLE OF RELIGION IN THE CONSTRUCTION OF THE WORLD COMMUNITY

Zdravko Šorđan

Institute of Teology, Belgrade, Serbia

Abstract

The main characteristics of a civil society include principles that are equal for all of its citizens: rule of law, democratic governance and new partnership among all nations and people. In the economic, religious, cultural and political spheres, a civil society is characterized by a continuous effective and sustainable development, which not only generates economic growth, but also distributes all acquired goods evenly. It is a society which regenerates its environment rather than destroying it, which empowers people rather than marginalizing them, because it is civil, civilized and tolerant. The freedom of religion is in the best interest of a state, since in this way religion is provided with a possibility to act within a society without any dependence on political tools or pressures to serve political goals. World religions should realize that negating religious freedom to any group or an individual represents a threat to the religious freedom of all people and that a deprivation of religious rights to any believer means infringement of the rights of all believers. It must be stressed that freedom of religion is a human right, an advantage of the nature. There is almost nothing which is a matter of free will to such an extent as religion. The freedom has only in religion sown its abode.